

A BÁB ÉS A GYERMEK

A bábu a gyermek élő barátja. Mellette, vele játszva fejlődik ki tevékenysége, és alakulnak ki kapcsolatai a környező világgal. A bábu életét a maga fantáziájával tölti ki, és külalakját a maga fejlődési fokának megfelelően formálja meg. A gyermek tudatában nincs pontos határ a valóság és a képzelet világa között. A valóság és a képzelet a gyermek számára egyenértékű. Tudatában a lehetséges és a lehetetlen összefonódik, és egységet alkot. A bábuk külön varázsa az, hogy ugyanolyan tulajdonságaik és igényeik vannak, mint magának a gyermeknek. Ugyanakkor különös, hogy nemcsak a gyermekekre hatnak, nemcsak őket vonzzák, hanem a felnőtteket is.

Az óvodáskorú gyermek bábélménye gyökeresen különbözik minden más korosztályétól. Az 1-7 esztendőes gyermek számára a bábu élőlény, „aki” saját hangján beszél, saját erejéből mozog, és a jelenet, amelyet bábok játszanak el, maga a valóság. Két-három éves gyermek tágra nyílt szemmel, megilletődötten, de egyáltalán nem meglepve figyeli a mozgó és beszélő bábót.

A gyermek számára tehát a bábu élőlény. Ugyanolyan tulajdonságai és igényei vannak, mint neki. Ezért a gyermek úgy bánik vele, mint valami élőlényel. Még a macinak is jól kell viselkednie, mosdania kell, aludnia, ennie. Eleget kell tennie mindannak a sok apró-cseprő kötelezettségnek, amit a gondos anya megkövetel gyermekétől. A gyermek hiszi, hogy a bábu éppen olyan élőlény, mint az ember.

A gyermek számára főleg állatbábót válasszunk, mert nagyon szereti az állatot, amelyet sokszor épp olyan tehetetlennek, kiszolgáltatottnak érez, mint önmagát. Bele is éli magát az állat szerepébe, de ugyanakkor az állat mégsem gyermek, mégsem vetélytárs. Könnyebb megfogadni a szavát, illetve követni példáját. Rendkívül fontos, hogy a bábu puha, kellemes tapintású anyagból készüljön. Mindig a kicsi, a szép, a mérsékelten leegyszerűsített, színes és puha bábok a legkedveltebbek.

A báb személyiségformáló hatása

A bábu erős hatást gyakorol a gyermekre. Tisztában vannak a bábu igazi lényével. Tudják, hogy egyszerű, holt tárgy, amely sem mozogni, sem beszélni nem tud, tisztában vannak azzal is, hogy emberek mozgatják őket. Mégis a legteljesebb mértékben élük át mindazokat a helyzeteket, amelyek a bábu körül kialakulnak. A lehetetlen a gyermek szemé előtt válik valóra, a kiskakas legyőzi a hatalmas török császárt; a táltos a levegőbe emelkedik. Mindez nem zavarja őket. Elnyomják tudatukban azt a tényt, hogy a bábu tárgy. A bábu szavai s mindaz, ami vele történik, erősebben hatnak a gyermekre, mint annak az embernek a beszéde és cselekvése, aki a bábuk mozgását irányítja.

A kisebbek nem törődnek azzal, hogy milyen a bábu külseje. Nem zavarja őket az sem, hogy az asztalon vagy az egyéb módon rögtönzött színpadon nemcsak a bábuk, hanem a bábjátékos is látszik. A parván létezésének vagy hiányának semmi köze sincs ahhoz, hogy a gyermek életet, érzést tulajdonít a bábozó felnőtt kezén multságosan izgó-mozgó figurának. Csupán arra van szüksége, hogy a történet hőseinek élete hasonlítson az ő életéhez. A kismacinak fürödni kell, akárcsak neki. A kiscicának ennie kell, mint neki is. Hiszik, hogy a játék idején a bábuk élnek, az események, amelyek a parván előtt zajlanak, valóban megtörténnek velük. A gyermek tökéletesen beleéli magát a bábjátékba. Erről tanúskodik a bábszínházi közönség viselkedése, feszült figyelme, helyenként belekiabálása, párbeszéde a szereplőkkel.

Az óvodai bábok egyik jellemző sajátossága a kicsinységük. A gyermek szereti a kedves, kis figurákat, mert a bábuk a színpadról az ő segítségét, tanácsát, véleményét kérik, velük szemben ő maga erős, okos és segítőkész lehet. Amikor ő maga a mozgatójuk, azok az ő akaratát, elképzeléseit, legtitkosabb vágyait valósítják meg ellenkezés nélkül. Ezek a bábok nagy teremben, nagy színpadon való szerepeltetésre nem alkalmasak. Alakjukat elnyeli a megnövekedett színpad tere és a közönségtől való távolság. Más a helyzet az óvodában, ahol csak néhány méter az egész nézőtér.

A kiskakas gyémánt félkrajcárja című mesét négyéves gyermekek játsszák.
(A felvételt Mucsi István készítette)

A rövidre fogott jelenetek a gyermek mindennapi életének személyes kérdéseit választják meg. A hosszabb lélegzetű „jó” mesedarabok már a gyermek táguló látóköréhez igazodva elvont emberi értékeket, morális igazságokat mutatnak be. Ugyanaz a báb sokrétűbb beleélési lehetőséget nyújthat. Képviselheti a testvérkét, de ha a testvérkére megharagszik, akkor átváltozhat boszorkánnyá. Ugyanakkor a gyermek a szülőknek, testvéreknek, barátoknak szóló indulatait, velük kapcsolatos konfliktusait a bábura vetíti ki. Sokkal jobban biztosított a gyermek egészséges fejlődése, ha mindezt a bábjátékban éli ki, játssza el, mintha csak belsejében forrna, és súlyként nehezedne lelkiismeretére. A bábozó gyermek beszél, de a bábót beszélgeti, így bátrabban fejezheti ki érzéseit és indulatait, mint a játékban. A kezére húzott bábfigura verekszik, és nem ő, a csúnya, haragos szavakért nem ő a felelős.

A jó bábjáték fejleszti a gyermek képzeletét, erősíti a megosztott figyelem tartósságát, az emlékezetet, a gondolkodási folyamatokat. Fejlesztő hatással van a beszédkészségre, erősíti a szeretetet, a nyíltságot, a bátorságot. Fejleszti az érzelmvilágot, az erkölcsi, esztétikai érzéket.

A bábjáték és a gyermek érzelmi sajátosságai

Az érzelmileg és akaratilag fejlett ember csak akkor nevezhető teljes értékű személyiségnek, ha érzelmileg is megfelelő és kiegyensúlyozott szinten van. A féltékenység zárkózottsághoz, a közömbösség passzivitáshoz vezet. Mindezek az érzelmi élet gátoltságából, illetve fejletlenségéből erednek. Az érzelmeknek a társadalom szempontjából is döntő jelentőségük van. Olyan ember képes a társadalmi célok megvalósítására, aki jól érzi magát a társadalomban, aki bátor, aki nem ismeri a közömbösséget.

A gyermeknek a környezettel, a világgal való megismerkedését fokozott érzelmi reagálás jellemzi. A megfigyelés, a kíváncsiság, a megértés, a felfedezés további megismerő tevékenységre készíti.

Az óvodáskorú gyermek érzelmi nevelésének egyik legfontosabb eszköze a bábjáték. Ennek bizonyítására elsősorban a kisgyermek érzelmi sajátosságaira kell utalnunk. A 7 évig terjedő életkorú gyermek érzelmi lény, a valóságot érzelmei által fogja fel, és elsősorban így is reagál rá. Ezek az érzelmek még nem tartósak, de ismétlődő, erős ingerhatásra a dolgokhoz való érzelmi kapcsolata már tartósabbá válhat. Érzelmi reakciói az ösztinteség jegyeit tükrözik.

A figyelemfelkeltésnek és -fenntartásnak kitűnő eszközei a bábjáték látványos elemei. Érdeklődést keltő elemek a bábuk alakja, színei, a mozgás és a cselekvés, mely kellemes élményt nyújt, gondolatokat és érzelmeket ébreszt. Ezt az élményt a hanghatások még összetettebbé teszik. A bábjáték egyik sajátossága, hogy szereplői egyszerű típusok, általában egyértelműen jelenítik meg a „jó”-t vagy a „rossz”-at. Ez közel áll a gyermek érzelmi világához. A másik tulajdonsága az, hogy leegyszerűsíti a valóságot. A lényegyet emeli ki, így megkönnyíti az érzelmi állásfoglalást. A különböző ingerhatások a gyermeket arra készítik, hogy érzelmileg azonosuljon a szereplőkkel, és részt vegyen a cselekményben. A bábjáték az érzelmek által megmozgatja a gyermek képzeletét, befolyásolja akarat tevékenységét, fejleszti gondolkodását. Ezért állíthatjuk, hogy a bábjáték rendkívül alkalmas az érzelmek kibontakozására és nevelésére.

A bábjáték csodálatos élmény. Az élettelen bábu ilyenkor megelevenedik, és ez a csoda újból és újból átélhető valóság. A varázslat a gyermek szeme láttára játszódik le. Ezt a csodát még akkor is élvezi, ha ő maga mozgatja a bábút. Ilyenkor a gyermek egy személyben alkotó, varázsló, az életre keltett figura mozgatója. A bábjáték az érzelmek kivetítését, megjelenítését teszi lehetővé; egy jó bábdarab által a gyermek bátorrá, erőssé válik, kiéli indulatait, vágyait, felszabadítja elfojtott ösztöneit, büntetni és jutalmazni képes. S mindezt úgy, hogy a valóságban nincsenek következményei. A bábjáték által a gyermeknek a negatív indulatok levezetése után problémamegoldási lehetőséget nyújthatunk.

A paraván takarást nyújt. Játékra hívó hely, elfed és véd. A valóság szabályai és korlátai közül kiemeli. Ezért egyrészt feloldja a gátlásokat, másrészt a védettséggel és takarással a gyermekben azt az illúziót kelti, hogy ő nem látható. Így szabadon felszínre kerülnek a személyiség elfojtott, rejtett, szégyellni való tartalmai, elnyomott ösztönmegnyilvánulásai. A bábuval játszó gyermek azonosul a bábuval, annak személyében beszél és mozog. Ez nagy élmény számára, mert ráfigyelnek, meghallgatják.

Az érzelmi nevelés nagy jelentőségű feladatokat állít elénk, és azok megoldásában a bábjáték igen jó eszköz.